

Lausunto

Asia: Kärjäoikeuden lausunto lapsenhuoltolain uudistamista koskeneen oikeusministeriön työryhmän mietinnöstä 47/2017

Yleistä

Kärjäoikeus pitää esityksen tavoitteita ja keskeisiä ehdotuksia tärkeinä. Nykyisestä lasten huoltolaista puuttuvat säännökset esimerkiksi vuoroasumisesta, tuetuista ja valvotuista tapaamisista sekä valvotuista vaihdoista, vaikka nämä ovat käytännössä yleisiä. Myös lapsen oikeus tulla kuulluksi häntä koskevissa asioissa, on säätelämättä nykyisessä laissa. Sosiaalilautakunnassa vahvistettavien sopimusten valikoiman laajentaminen sekä tarpeettomien uusintakäsittelyjen karsiminen johtavat toivottavasti siihen, että yhä useammat lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskevat asiat saadaan sovittua ilman oikeuskäsittelyä.

Lapsenhuoltolain yleiset säännökset (1. luku; 1-5 c §)

Lapsen huoltolain 1 §:n 1 momenttia ehdotetaan täydennettäväksi siten, että lapsen ja hänen vanhempiensa välisten suhteiden lisäksi vaalitaan myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita. Lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevaa asiaa ratkaistaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, miten 1 §:ssä säädetyt huollon tavoitteet parhaiten toteutuvat vastaisuudessa. Ratkaisua tehtäessä olisi siten kokonaisuutena tehtäessä arvioitava muun ohella sitä, miten huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta koskeva järjestely turvaa lapsen myönteiset ja läheiset suhteet vanhempien lisäksi myös muiden lapselle tärkeiden ihmisten välillä.

Kärjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana. Perheistä on tullut monimuotoisempia ja lapselle on saattanut syntyä vanhemmuuteen rinnastettava tai muutoin läheinen suhde myös muuhun henkilöön kuin hänen vanhempansa. Tällaisen suhteen säilymistä on pidettävä lapsen kannalta tärkeänä ja siten lapsen edun mukaisena. Tuomioistuimen näkökulmasta on hyvä, että lapsen ja hänen läheisen henkilön suhteen ylläpitäminen voidaan ottaa huomioon ratkaisua harkitessa.

Lain 1 §:n 2 momenttiin on ehdotettu lisättäväksi säännös, jonka mukaan lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä. Lain esitöissä esimerkkeinä on mainittu vieraannuttaminen ja tapaamisoikeuden käyttämättä jättäminen. Oikeuskäytännössä on ilman lain säännöstä kiinnitetty huomiota tällaisiin seikkoihin arvioitaessa miten huolto, asuminen ja

tapaamisoikeus vastaisuudessa toteutuisivat. On hyvä, että lakiin sisällytetään nimenomainen kielto kaikenlaisesta väkivallasta.

Huoltolain 2 pykälään ehdotetut muutokset ovat sellaisia, joilla tapaamisoikeudesta annettuja ratkaisuja on usein oikeuskäytännössä perusteltu. Käräjäoikeus pitää kannatettavana, että lakitekstiin sisällytetään tapaamisoikeuden yleinen määritelmä.

4 §:n 1 momentissa säädettyihin huoltajan tehtäviin on ehdotettu lisättäväksi koulutuksesta ja harrastuksista päättäminen. Nämä ovat usein keskeisiä kysymyksiä huoltoriidoissa ja oikeudessa käydään keskustelua siitä kuuluvatko koulutus ja harrastukset huoltajan tehtäviin, kun niitä ei ole laissa nimenomaisesti mainittu. Ehdotettu muutos on aiheellinen ja tarpeellinen.

Uusi 2 momentti korostaa lapsen kuulemisen tärkeyttä lasta koskevissa asioissa.

Ehdotetut 5 a -c §:t ovat uusia. 5 a §:ssä on asetettu vanhemmille velvollisuus ilmoittaa aiotusta muutosta hyvissä ajoin ja, jos mahdollista, vähintään kolme kuulautta ennen muuttoa. Käräjäoikeus kannattaa ehdotusta. Oikeuskäytännössä ei ole poikkeuksellista, että vanhemman muutto, josta ei ole kerrottu toiselle vanhemmalle, laukaisee huoltoriidan. Ei ole myöskään harvinaista, että vanhempi muuttaa kesken oikeudenkäynnin toiselle paikkakunnalle. Toivottavasti säännös kannustaisi vanhempia keskusteluyhteyteen lasta koskevissa asioissa ja sitä kautta asioiden sovinnolliseen ratkaisemiseen.

Ehdotettujen 5 b ja c -pykälien osalta käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa.

Huoltajat ja tapaamisoikeus (2. luku: 6-12 §)

Vuoroasuminen (2. luku 7 § ja 9 §)

Lain 7 §:n 2 momentin 4 kohdan mukaan vanhemmat voivat sopia, että lapsen tulee asua vuorotellen molempien vanhempiensa luona. Saman pykälän 3 momentin 2 kohdan mukaan vanhemmat voivat sopia 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun huoltajan kanssa, että lapsen tulee asua vuorotellen yhtäältä vanhempiensa tai toisen vanhempansa ja toisaalta kyseisen huoltajan luona. Lain 9 §:ssä on vastaavat säännökset siitä, että tuomioistuimien voi päättää lapsen asumisesta vuorotellen vanhempiensa tai edellä mainitun huoltajan kanssa.

Lakiehdotuksen perusteluissa todetaan, että jotta kysymys olisi säännöksessä tarkoitetusta vuoroasumisesta, lapsen tulisi asua yhtä paljon tai lähes yhtä paljon molempien vanhempiensa luona. Lisäksi todetaan, että vuoroasumisessa voidaan lähtökohtaisesti edellyttää, että lapsi on vähintään 40 prosenttia kalenterivuodesta kummankin vanhempansa luona lomakaudet ja juhlapyhät mukaan lukien.

Lakitekstiin olisi syytä lisätä täsmennys siitä, että vuoroasuminen tarkoittaa sitä, että lapsi asuu yhtä paljon tai lähes yhtä paljon kummankin vanhemman tai 2 momentin 1 kohdassa tarkoitetun huoltajan kanssa. Ilmaus ”vuorotellen” tarkoittaa, että lapsi asuu vuoroin toisen ja vuoroin toisen luona. Lainsäätäjän tarkoitus ei ilmene tästä sanamuodosta. Mietinnässä tuodaan esiin toive siitä, että vuoroasumista koskevat säännökset johtaisivat etuuksia ja palveluita koskevan lainsäädännön muutostarpeen arviointiin. Jos tulevaisuudessa kummankin vanhemman olisi mahdollista saada sosiaalietuuksia sen perusteella, että lapsi asuu molempien vanhempien luona, olisi tärkeää, että määritelmä olisi kirjattu selkeästi lakiin. Tämä estäisi mainittujen etuuksien hakemisen väärillä perusteilla tilanteessa, jossa lapsi asuu vuorotellen asianosaisten kanssa, mutta toisen osapuolen luona huomattavasti lyhyemmän ajan kuin toisen luona. Lisäksi on otettava huomioon, että huoltoriitojen osapuolet eivät läheskään aina käytä avustajanaan lakimiestä eivätkä tunne esim. lain esitöitä, mutta monet tutustuvat kuitenkin lakitekstiin. Siten

käräjäoikeus pitää tarkoituksenmukaisena ja tärkeänä, että vuoroasumisen määritelmä ilmenisi suoraan laista.

Oikeudenkäynti (3. luku; 14-17 §)

Ehdotetun pykälän 14 a *1 momentin* mukaan ratkaisun muuttamista koskevassa hakemuksessa on ilmoitettava ne syyt, joiden perusteella hakija katsoo lain 12 §:ssä lueteltujen edellytysten täyttyvän. Ehdotetun *2 momentin* mukaan hakemus on hylättävä kirjallisessa menettelyssä, jos on ilmeistä, että edellytyksiä sopimuksen tai päätöksen muuttamiseen ei ole. Päätös hakemuksen hylkäämisestä voidaan tehdä varaamatta toiselle vanhemmalle tai muulle asiaan osalliselle tilaisuutta antaa kirjallinen lausuma hakemuksen johdosta. Edelleen *2 momentin* mukaan tuomioistuimen on arvioidessaan, onko ilmeistä, että sopimuksen tai päätöksen muuttamiseen ei ole edellytyksiä, otettava hakemuksen ja sen johdosta mahdollisesti annetun lausuman lisäksi viran puolesta huomioon lapsen huoltoon ja tapaamisoikeuteen liittyvät aikaisemmat ratkaisut. Näistä olennaisin merkitys on sillä sopimuksella tai päätöksellä, jonka muuttamista hakemuksessa vaaditaan. Sen lisäksi tuomioistuimen tulee ottaa huomioon sopimuksen tai päätöksen täytäntöönpanoa koskevat päätökset, jos sellaisia on tehty. Jos sopimuksen tai päätöksen muuttamista on tuloksetta haettu aikaisemminkin, tuomioistuimen tulee uutta hakemusta arvioidessaan kiinnittää huomiota myös aikaisemman hakemuksen johdosta tehtyyn päätökseen. Ehdotettu säännös, jonka mukaan lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevan sopimuksen tai päätöksen muuttamista koskeva hakemus on selvissä tapauksissa hylättävä kirjallisessa menettelyssä, oikeuttaa tuomioistuimen poikkeamaan oikeudenkäymiskaaren yleisistä menettelysäännöksistä, jotka koskevat asian käsittelemistä istunnossa.

Käräjäoikeus pitää ehdotusta kannatettavana. Tällä hetkellä lapsiasia on esimerkiksi mahdollista saattaa vireille käräjäoikeudessa uudella hakemuksella välittömästi hovioikeuden sisällöllisesti samaa asiaa koskevan ratkaisun antamisen jälkeen. Ehdotettu muutos on aiheellinen ja tarpeellinen.

Lakiin ehdotettu pykälä 14 b on uusi. Pykälässä säädetään yleisestä velvollisuudesta käsitellä lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskeva asia joutuisasti. Etenkin lapsen edun kannalta on tärkeää, että lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat asiat saadaan ratkaistua ilman aiheettomia viivytyksiä. Ilmaisulla ”joutuisuus” pyritään kuitenkin turvaamaan tietty joustavuus lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan asian käsittelyssä. Asian ratkaiseminen mahdollisimman nopeasti ei ole kaikissa tilanteissa tavoiteltavaa.

Käräjäoikeus pitää kannatettavana ehdotetussa 14 b pykälässä säädettyä kuuden viikon määräaika oikeuden istunnon toimittamiselle väliaikaismääräystä koskevassa asiassa. Ehdotuksen mukaan määräajasta voitaisiin poiketa ainoastaan erityisestä syystä, jollaisena ei voida pitää avustajien tai tuomarin työkiireitä. Tällä hetkellä väliaikaismääräysistuntojen toimittamista hankaloittavat ja viivästyttävät usein avustajien kiireet, jotka vaikeuttavat istuntojen sopimista. Istunnon toimittamiselle määräajan asettaminen lain tasolla jäntevöittää luonteeltaan kiireellisten väliaikaismääräystä koskevien asioiden käsittelyä.

Ehdotettu muutos 15 pykälään vastaa osittain nykyisin voimassa olevaa 15 pykälää, mutta lapsen kuulemisesta hänen mielipiteensä selvittämiseksi ehdotetaan säädettäväksi erikseen uudessa 15 a §:ssä. Käräjäoikeus pitää keskeisenä, että lapsi ei ole asiaan osallinen, jota olisi kuultava hakemuksen johdosta 15 pykälän nojalla. Lapselle ei siis ehdotuksessa todetusti myöskään voida määrätä edunvalvojaa, joka edustaisi häntä lapsen huoltoa tai tapaamisoikeutta koskevassa asiassa.

Käräjäoikeus pitää 15 a §:ssä kannatettavana ehdotettua muutosta siitä, että lapsen kuulemisessa voidaan käyttää apuna asiantuntija-avustajaa.

Ehdotettujen 2. luvun 16 ja 17 -pykälien osalta käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa.

Huolto- ja tapaamisriitojen tuomioistuinsovittelu

Ehdotettujen 3 a luvun 17 b ja 17 d -pykälien osalta käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa.

Vieraassa valtiossa annettu päätös ja lapsen palauttaminen

Ehdotettujen 6. luvun 39 ja 41 -pykälien osalta käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa.

Asetuksenantovaltuus

Ehdotetun 7. luku 49 pykälän osalta käräjäoikeudella ei ole lausuttavaa.

Liitelait

Laki oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 13 §:n ja 12 luvun 4 a §:n muuttamisesta

Lain 13 §:n mukaan lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia tutkitaan käräjäoikeudessa, jonka tuomiopiirissä lapsella on kotipaikka tai vakituinen asuinpaikka. Nykyinen sanamuoto on säädetty lakiin vuonna 2009. Tätä ennen voimassa olleessa laissa vastaava säännös kuului: ”missä lapsella on asuinpaikka”. Vuoden 2009 uudistuksen esitöissä sanotaan, että uusi säännös on vastaava kuin aikaisempi. Näin ei kuitenkaan ole, koska ilmaus ”asuinpaikka” voidaan ymmärtää myös muodolliseksi ja viralliseksi asuinpaikaksi eli ns. ”kirjoilla olo”. Lainsäätäjän tarkoituksena ei ole ollut, että oikeuspaikka määräytyy muodollisen viranomaisrekisteristä ilmenevän asuinpaikan mukaan. Tarkoitus on nimenomaisesti ollut, että oikeuspaikka määräytyy lapsen tosiasiallisen asuinpaikan mukaan. Vuonna 2009 lakiin tullut muutos on aiheuttanut epäselvyyttä käytännössä. Käräjäoikeus korostaa, että lakia on syytä tältä osin täsmentää virheellisten tulkintojen välttämiseksi ja niistä aiheutuvien tarpeettomien riitojen ehkäisemiseksi.

Vaikutukset

Ehdotuksen vaikutukset on arvioitu asianmukaisesti.

Muuta lausuttavaa

Tuomioistuimen näkökulmasta olisi hyvä, että sovintoja voitaisiin vahvistaa asiantuntija-avusteisen sovitteluprosessin lisäksi myös oikeudenkäynnissä. Tällä hetkellä näin ei ole. Oikeusjärjestys on tältä osin epäjohdonmukainen. Kun tuomioistuimen toimesta asiantuntija-avusteisessa sovittelussa ja sosiaalitoimissa voidaan vahvistaa sovintoja lapsiasioissa, tulisi tällainen olla mahdollista myös tuomioistuimessa oikeudenkäynnin puolella.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamisen arviointiin ja niistä määräämiseen liittyviä käytännön ongelmia ilmenee tuomioistuimessa paljon lapsiasioissa. Oikeustila on epäselvä esimerkiksi sen osalta, soveltuuko lapsen tapaamisoikeuden täytäntöönpanoasiaan oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 § vai 2 §:n säännös huomioiden muun muassa asiantuntija-avusteisen tuomioistuinsovittelun mahdollisuuden. Oikeudenkäyntikulusäännöksiä olisi hyvä tarkastella lainsäätäjän taholta pikaisesti asiantilan selventämiseksi.

Lausunnon ovat valmistelleet osaston johtaja, käräjätuomari Tarja Honkanen sekä käräjätuomarit Suvi Lahtinen ja Sanja Raunio

Laamanni

Tuomas Nurmi